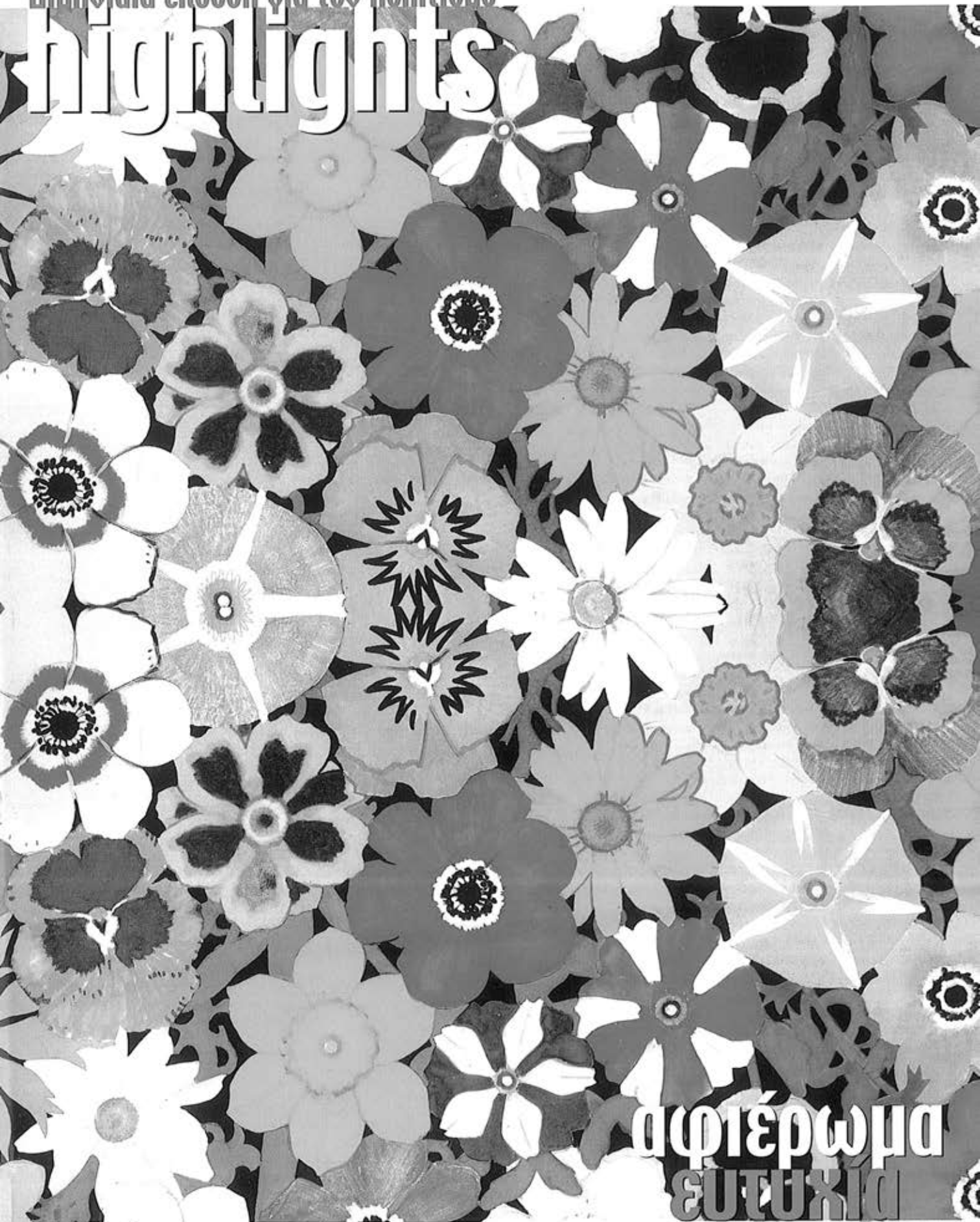

Διμηνιαία έκδοση για τον πολιτισμό

highlights

αφιέρωμα
ΕΥΤΥΧΙΑ

ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ

11 τιμή €8

περιεχόμενα

- 2 Editorial
6 Επικαιρότητα
12 Κατόψεις

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

- 16 Η ευθύνη του αρχιτέκτονα
Μελετητική ομάδα ΠΛΕΙΑΣ
20 Ένα παλάτι για το Βερολίνο

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

- 22 Thomas Schütte
24 Lucas Samaras
27 Ρεαλισμός και χιούμορ
στη σύγχρονη ελληνική τέχνη
28 Post Impact
30 Έπαθλα Γιάννη Σπυρόπουλου
32 Δημήτρης Φόρτσας
35 Αθήνα-Παρίσι: ΟΝ
36 Γιάννης Μητρόπουλος
38 Κωνσταντίνος Παπαμιχαήλου
40 Antonio Segui
42 Γιώργος Μαυροΐδης

44 Αφιέρωμα ΕΥΤΥΧΙΑ

- 46 Η ευτυχία είναι μια νέα ιδέα;
52 Όλβος μόνον;
54 Ευτυχία: Made in Japan
56 Η ευτυχία των ορίων
60 Ευτυχισμένη πολίτεια
64 Περί ευτυχίας
66 Το κενό της ευτυχίας
68 Ευτυχία και ηδονή στην ύστερη
αρχαία φιλοσοφία
72 Το καθήκον της ευτυχίας
76 Η κατάσταση της ευτυχίας
84 Ογκλαλά
Το ματωμένο πέρασμα στην ευτυχία
88 Η μουσική της ευτυχίας
92 Η μουσική της δυστυχίας

- 94 Η ευτυχία στον κινηματογράφο
98 Δυστυχισμένη τέχνη
Η έλλειψη της ευτυχίας στη φωτογραφία
102 Ψάχνοντας για την ευτυχία
106 Αναζητώντας την ευτυχία στην κόλαση
110 Οι ευτυχισμένοι ήρωες των παραμυθιών
114 Η χορηγία της ευτυχίας

ΘΕΑΤΡΟ

- 116 Piccolo Teatro di Milano
120 Wlodzimierz Staniewski
124 Τρεις θεωρητικές αφηρητές
της μεταμοντέρνας σκηνής
128 Μιχαήλ Μαρμαρινός

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- 134 Βιβλιοθήκη
138 Περικλής Μονιούδης

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

- 142 Φοβού τους Δανούς
Lars Von Trier
146 Βέρνερ Χέρτζογκ
150 Michael Snow
154 Renee Zellweger
158 Κωνσταντίνος Γιάνναρης

ΜΟΥΣΙΚΗ

- 162 Ρομαντισμός και Εθνικισμός

ΧΟΡΟΣ

- 166 Ειδικός Χώρος
168 Πίσω ολοταχώς στα '70s
170 Ivo Dimtchev
173 Λεύκωμα Χορού

ΚΟΣΜΟΣ Κούβα

- 178 Χάρης Κακαρούχας

*Αφιέρωμα επόμενου τεύχους: «Χρόνος»
Επιπλέον, ειδικό ένθετο-έρευνα: Φάκελος
«Πολιτιστική Ολυμπιάδα».*

highlights

ΔΙΟΙΚΗΣΙΑ: ΘΟΛΑΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΩΤΟΘΕΣΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Γιώργος Δραγώνας
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΚΔΟΣΗΣ: Ορσα Ρεμπούσκου
(επικοινωνία), Αλέξανδρος Στάνας
(ειδικές δραστηριότητες)
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΞΙΑ: Μαρία Κυριάκη,
Αφροδίτη Παναγιωτάκου
ΒΟΗΘΟΣ ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Χρήστος
Πολυμενάκος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Διονύσιος Παπαδουκάκης
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ/ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Michael Eleftheriou
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Βασίλης Μαζωμένος, Δημήτρης Μακρής, Γιώργος
Πεφάνης, Γιώργος Τζιτζιλάκης
ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Μαρία Αγγελή, Βασίλης Αγγελικόπουλος,
Μάγια Βάρη, Michel Bichsel, Κλημεντίνη
Βουνελάκη, Κώστας Γεμενιζής, Θανάσης
Γεώργος, Σταύρος Γιαγκάζογλου, Γιώργος
Δερμάτης, Ιάσων Δήμου, Ξένια Καλπακτσόγλου,
Γιάννης Κανάκης, Έρη Κασίμη, Λουκάς Κατοίκας,
Δημήτρης Μακρής, Χρήστος Μαρκίδης,
Ειρήνη Μουντράκη,
Κωνσταντίνος Μωραΐτης, Παύλος Νέσσωνας,
Ελίνα Νταραγκλίτσα, Βούλα Παλαιολόγου,
Θάνος Παπαγεωργίου, Διονύσιος Παπαδόπουλος,

Τάσος Παπαϊωάννου, Γιώργος Πεφάνης,
Κώστας Πηγαδάς, Χριστίνα Πολυχρονιάδου,
Κατερίνα Πουλοπούλου, Κωνσταντίνος Ρήγος,
Βασιλικά Σαριλάκη, Δημήτρης Σεβαστάκης,
Νικόλας Σεβαστάκης, Ελπίδα Σκούφαλου,
Νέλλη Σπηλιοπούλου, Αλέξης Σταμάτης,
Ρένος Τοροσιάν, Γιώργος Τζιτζιλάκης,
Χρήστος Τσανάκας, Θωμάς Υφαντής

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΕΣ

Άρνη Καλαντίδης (Βερολίνο), Δημήτρης Καρίδης
(Βρυξέλλες), Κλαίρη Μέις-Λιονάκη (Παρίσι),
Γιώργος Νουβλάκης (Βαρκελώνη), Φωτεινή
Παπαχατζή (Λονδίνο)

ART DIRECTOR: Κάλια Χαλά

ΥΠΕΥΘΥΝΗ MARKETING-ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ: Ελένη
Χριστοδούλου **ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ:** Σαρίτα
Βασουντέβα **ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟ:** Ειρήνη Αλεξανδράκη
ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

highlights: Σόλωνος 140, 106 77 Αθήνα,
τηλ.: +30 210 38 21 222, fax: +30 210 38 29 979,
www.highlights.gr, e-mail: info@highlights.gr

ΣΗΜΕΙΑ ΠΩΛΗΣΗΣ

ΑΘΗΝΑ: Βιβλιοπωλεία Παπασωτηρίου (Στουρνάρη 35, Ινποκράτους 15 & Ακαδημίας, Κοίλοκοτρώνη 10 - Κηφισιά,
Αν. Παναδρέου 13 & Λαζαρίδη - Γλυφάδα) ● Βιβλιοπωλεία ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ (Κεντρικό κατάστημα Πανεπιστημίου
17, Νέο κτίριο του Μουσείου Μπενάκη/Έκθεση Outlook: Πειραιώς 138 & Ανδρονίκου) ● Μουσείο Φυσικής
(Μονής Αστερίου 3 & 7-Πλάκα)
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Βιβλιοπωλείο Παπασωτηρίου (Τσιμισκή 87 & Γρ. Παλαμά 3) Βιβλιοπωλεία ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ
(Εθνικής Αντιστάσεως 131, Καθαγιαρά) ● Βιβλιοπωλείο Παρατηρητής (Παθ. Πατρών Γερμανού 25)
ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ: Βιβλιοπωλείο Παπασωτηρίου (Κοροή 17)

«Το καθήκον της ευτυχίας»

Σχόλια στην ηθική της χρησιμοθηρίας

κείμενο | Σταύρος Γιαγκάζογλου*

Κοινό χαρακτηριστικό των διάφορων συστημάτων ηθικής που διαμόρφωσε ο ανθρώπινος βίος και πολιτισμός υπήρξε η αναζήτηση, η γνώση και η κατάκτηση του αγαθού και της ευτυχίας.

Μονάχα η ανθρώπινη ύπαρξη που κινείται ανάμεσα στην ατομικότητα και την κοινωνικότητα εμφανίζει το στοιχείο της ευθύνης ως προς τη συνειδητή συμπεριφορά και την ελευθερία δράσης και επιλογών. Και τούτο με βάση αξίες, κριτήρια και αρχές που δημιουργεί και αποδέχεται αντικειμενικά το εκάστοτε κοινωνικό σύνολο.

Ο ηθικός προβληματισμός, ο οποίος διακρίνει τον άνθρωπο από τα υπόλοιπα όντα, έχει τις ρίζες του στην ιδιοσυστασία της ανθρώπινης φύσης. Έγινε αντικείμενο ιδιαίτερης έρευνας και σπουδής όταν η αρχαιοελληνική σκέψη μετατόπισε το επίκεντρο της προσοχής και νοηματοδότησης του κόσμου από την άλογη φύση στον έλλογο άνθρωπο. Έκτοτε η ηθική καθιερώθηκε ως ιδιαίτερος κλάδος της φιλοσοφίας με αντικείμενο τη θήρευση της αρετής και την κατάκτηση της ευδαιμονίας. Η αρχαιοελληνική επεξεργασία της ηθικής, με κύριους εκπροσώπους τον Πλάτωνα, μαθητή του Σωκράτη, καθώς και τον Αριστοτέλη, κατέθεσε τα δύο βασικά γνωρίσματα που σφράγισαν και καθόρισαν τη μετέπειτα εξέλιξη και πορεία της ηθικής. Η ηθική, είτε ως θεωρία είτε ως πράξη, συνδέεται στενάτα με τη λογική γνώση και επιστήμη, συνιστώντας μια λογική και διανοητική διαδικασία. Όταν η κλιμάκωση των αρετών ως αναβαθμίσεων και μέσων κατάληξης οδηγήσει αναπόφευκτα στο πρόβλημα της ευδαιμονίας, τότε η ηθική δρασκελίζει πλέον το κατώφλι του υπερβατικού και της μεταφυσικής.

Τα ποικίλα συστήματα της ηθικής πηγάζουν και τροφοδοτούνται πάντοτε από αυτούς τους δύο πόλους της λογικής και της θεολογίας, της φιλοσοφίας και της θρησκείας. Όταν το αγαθό και η ευδαιμονία τοποθετούνται επέκεινα του ανθρώπου και του κόσμου, η ηθική νοηματοδοτείται υπερβατολογικά. Αντίστοιχα, η ηθική γίνεται ανθρωποκεντρική και φυσιοκρατική όταν το νόημα του αγαθού και της ευδαιμονίας αντλείται ενδοκοσμικά, είτε από τη φύση είτε από τον άνθρωπο. Περιτεύει ασφαλώς να τονίσουμε ότι λογική και θεολογία, φιλοσοφία και θρησκεία δεν αποτελούν

περίκλειστες και ανεξάρτητες περιοχές, αλλά περικυρώνονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, εις μάτην των διάφορων ιδεοληψιών και των παντός είδους καθαρολόγων. Θεϊστικά συστήματα όπως ο Πλατωνισμός, ο Νεοπλατωνισμός και ο Γνωστικισμός αναζητούν το ύψιστο αγαθό στο επέκεινα του κόσμου, υποτιμώντας τον παρόντα κόσμο ως σκιώδη και μη όντα. Φυσιοκρατικά συστήματα που συναντάμε στην αρχαιοελληνική παράδοση και στους νεότερους χρόνους μετά την Αναγέννηση εκλαμβάνουν την ηθική ενδοκοσμικά και ανθρωποκεντρικά, αναζητώντας την έννοια του αγαθού στην τάξη, την αρμονία και το κάλλος της φύσης. Μετά τον Ντεκάρτ, ο οποίος επικέντρωσε το ενδιαφέρον της ηθικής σκέψης στον άνθρωπο ως σκεπτόμενο υποκείμενο, άνοιξε ο δρόμος σε ποικίλες και συχνά αντιθέμενες σχολές σκέψης. Ο υποκειμενισμός, ο ορθολογισμός, ο ρομαντισμός, ο εμπειρισμός, ο ανορθολογισμός κ.ά., μέχρι την ευδαιμονιστική ηθική του σοσιαλισμού και του καπιταλισμού, επισημαίνουν τον ανθρωπομονιστικό χαρακτήρα του ηθικού προβληματισμού.

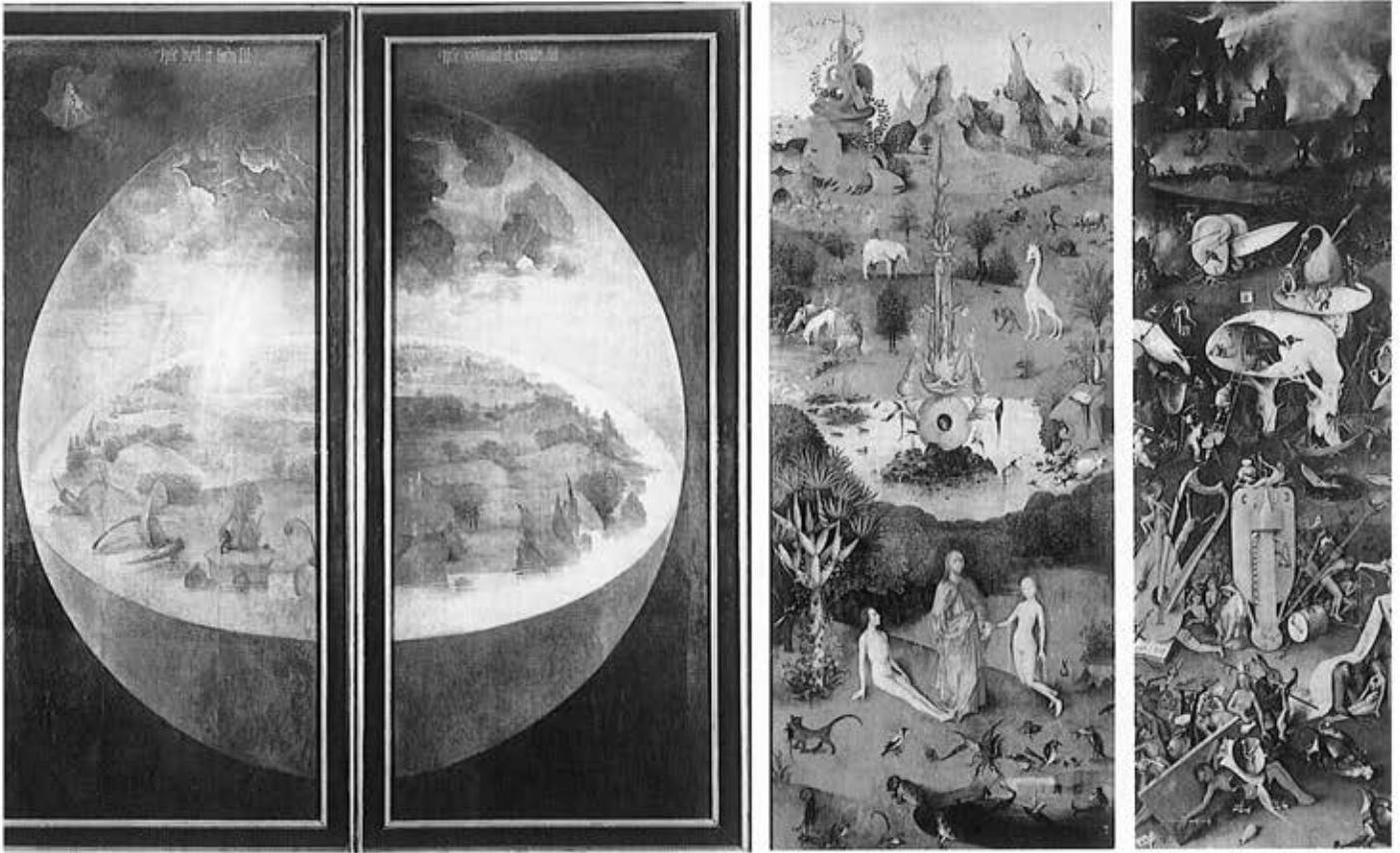
Η χριστιανική ηθική που καλλιεργήθηκε στη Δύση ως ιδιαίτερος κλάδος της θεολογίας εντάχθηκε σε αυτό το πλαίσιο μεταξύ αυθεντίας και σύμβασης, διαμορφώνοντας συμβατικά σχήματα ατομικής συμπεριφοράς που καθορίστηκαν από μια νομικιστική δεοντολογία. Η ηθική, όπως την εννοεί και την προσεγγίζει ο σύγχρονος άνθρωπος στις συντεταγμένες του δυτικού πολιτισμού, έχει τις ιστορικές και νοηματικές καταβολές της στη χριστιανική πίστη, όπως εκφράστηκε και εφαρμόστηκε στη δυτική Εκκλησία. Η πίστη της Εκκλησίας, καθώς την επεξεργάστηκε συστηματικά η σχολαστική θεολογία του Μεσαίωνα, συνιστά ένα παγιωμένο σύνολο από λογικές βεβαιότητες που τεκμηριώνονται νοσηριακά. Ως ιδεολογία, η πίστη παραπέμπει στην επαλήθευσή της από ηθικές εφαρμογές. Η λογική της πίστης δείχνει τη λογική ορθοπραξία της ηθικής. Η αποτελεσματικότητα της θρησκευτικής γνώσης κρίνεται στο επίπεδο της ηθικής δεοντολογίας και πράξης. Κινητήρια δύναμη αυτής της διαπλοκής μεταξύ της θρησκευτικής πίστης και της ηθικής εφαρμογής της είναι η ατομική αυτάρκεια και η ωφελιμιστική επιβεβαίωσή της, μέσω της ιδέας για ατομική σωτηρία.

Πρόκειται για την αντίληψη του θρησκευτικού ευδαιμονισμού, η

Ιερώνυμος Μπος, Ο Κήνος των Τέρψεων (220 x 195 cm)

#73

Αριστερά: Ιερώνυμος Μπος, Δημιουργία του Κόσμου (πρόσωψη του Κήπου των Τέρψεων), Κέντρο: Παράδεισος (αριστερή πτυχή του Κήπου των Τέρψεων), Δεξιά: Κόλλαση (δεξιά πτυχή του Κήπου των Τέρψεων)

οποία έλκει την αρχική καταγωγή της από τον Αυγουστίνο. Η χριστιανική πίστη είναι ο τρόπος της ατομικής σωτηρίας, γι' αυτό είναι ωφέλιμη. Η μεταφυσική δικαίωση του ατόμου θεμελιώνεται μέσω μιας δικανικής πρακτικής των αρετών και των καλών πράξεων. Οι αυγουστίνειες ρίζες του θρησκευτικού ωφελιμισμού ολοκληρώνονται αργότερα στον Άνσελμο με τη θεωρία για την ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης, με τη θεολογία του χρέους και της εξαγοράς των αμαρτιών. Έτσι άνοιξε ο δρόμος για τη θρησκευτικοποίηση του Χριστιανισμού, τη μεταβολή της πίστης σε κώδικα ατομικής ηθικής και τη μετατροπή της Εκκλησίας σε ελεγκτικό θεσμό για την εφαρμογή και επιβολή της ηθικής. Το ορατό κέντρο που περιβλήθηκε το εξουσιαστικό κύρος του καθορισμού και της εφαρμογής των ηθικών κανόνων και αξιών στη Δυτική Εκκλησία υπήρξε ο συγκεντρωτικός θεσμός του Πάπα της Ρώμης και σύνολη η δικανική και ιεραρχική δομή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Η κρίση αυτού του συγκεντρωτικού προτύπου ηθικής σήμανε όταν η θεωρία για τις αξιωματικές των καλών έργων των αγίων, ως αποθεματική αξία και παρακαταθήκη προς όφελος της Εκκλησίας, εξαγοραζόταν με τα συγχωροχάρτια, τα οποία τα διαχειρίζονταν αποκλειστικά οι εκπρόσωποι του Ποντίφικα. Η προτεσταντική Μεταρρύθμιση, παρ' όλη την επαναστατικότητα της, δεν άγγιξε τη ρίζα αυτής της μεταφυσικής δικαίωσης και συναλλαγής, προέβαλε μόνο

την πίστη έναντι των έργων για τη σωτηρία του πιστού. Απορρύθμιση, απλώς, το κύρος και το συγκεντρωτισμό του ρωμαιοκαθολικισμού και «μεταρρύθμιση» τα μέσα και τη μέθοδο της συναλλαγής και δικαίωσης. Επικεντρώνοντας την ατομική σωτηρία στο επίπεδο της ατομικής πλέον αξιωμασίας, αποκέντρωσε τον θρησκευτικό ωφελιμισμό και υπερέβη την ιεραρχική δομή και διαμεσολάβηση της Εκκλησίας. Το ιδανικό της πίστης είναι ο ισολογισμός των καλών και των κακών πράξεων του ατόμου, μέσω μιας κανονιστικής ηθικής, η οποία επιτρέπει τη βεβαιότητα της ατομικής αυτάρκειας και σωτηρίας.

Ο Διαφωτισμός, ο οποίος νομοτελειακά ακολούθησε τον Προτεσταντισμό, ολοκλήρωσε την εκκοσμίκευση και αποθρησκευτικοποίηση των δυτικών κοινωνιών. Η απορρύθμιση της θρησκευτικής ηθικής, η οποία δίχως εξουσιαστικά ερείσματα επιβολής χρεοκόπησε στον πολιτισμό της νεωτερικότητας, γνώρισε έκτοτε ποικίλες μεταλλάξεις και μια σειρά ηθικών συστημάτων. Αυθεντική ή συμβατική, αυτόνομη ή ετερόνομη, η ηθική κατέρρευσε στο σύγχρονο δυτικό πολιτισμό. Όμως, κάθε φορά που παραβιάζεται κατάφωρα η ηθική, η ηθικολογία επανέρχεται στο προσκήνιο για λόγους κοινωνικής και όποιας άλλης χρησιμότητας. Η βελτίωση των όρων και των κανόνων που διέπουν την εύρυθμη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου καθιστά την ηθική και την ηθικολογία

πάντοτε επίκαιρες και παρούσες, έστω και τραυματισμένες από το καθολικό και εξουσιαστικό κύρος που κατείχαν άλλοτε.

Αν η χριστιανική θεολογία και Εκκλησία παραμένουν στο περιθώριο, δίχως να επηρεάζουν το σύγχρονο πολιτισμό, τούτο οφείλεται στη διαπλοκή τους με μια χρεοκοπημένη ηθική, ανίκανη να αρθρώσει πρόταση και νόημα ζωής για τον κόσμο, τον άνθρωπο και την ιστορία.

Κατά την εξέλιξη του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού διαμορφώθηκε μια πολιτικοκοινωνική ηθική που επαληθεύεται εκ του αποτελέσματος και η οποία, παρά την ποικιλία των παραλλαγών και των εξελίξεών της, εδράζεται στα βασικά αξιώματα της ορθολογικής ρύθμισης, της χρηστικής εφαρμογής και κυρίως της αντικειμενικής επιβολής. Όσο κι αν αυτή η ηθική φαίνεται να αντιτίθεται προς τη χριστιανική ηθική, όπως καλλιεργήθηκε στους κόλπους του δυτικού χριστιανισμού, ωστόσο δεν αποτελεί παρά εκκοσμίκευση και ιστορική μετεξέλιξη της. Η αντικειμενοποίηση της αλήθειας ως λογικά επαληθεύσιμης πραγματικότητας, η θεώρησή της ως ολιστικού συστήματος γνώσεων το οποίο ο άνθρωπος μπορεί να χρησιμοποιήσει αποδοτικά για να υλοποιήσει τις ανάγκες του βίου του, αποτελούν κοινή βάση και τον ομφάλιο λώρο που συνδέει την ηθική του δυτικού χριστιανισμού με την εκκοσμηκευμένη ηθική που καθιέρωσε ο Διαφωτισμός. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η θρησκευτική ηθική, που θηρεύει την ατομική ευδαιμονία και δικαίωση υπερβατικά, μεταλλάχθηκε σε μια κοινωνική ηθική, η οποία συνδέεται πλέον παραγωγικά και αποτελεσματικά με την ιστορική και κοινωνική βελτίωση και ωφέλεια του επίγειου βίου των ανθρώπων.

Η κοινωνική ηθική είναι πλέον μια εγκοσμιοκρατική «μεταφυσική», μια θεολογία πολιτική, που τείνει να πραγματώσει το βασίλειο της δικαιοσύνης πάνω στη γη, ως πρόγραμμα και εφαρμογή της υλικής ευημερίας των ανθρώπων. Στο *Μύθο του Μεγάλου Ιεροεξεταστή*, ο Ντοστογιέφσκι διεκτραγωδεί το τίμημα τέτοιων οραμάτων «γενικής ευτυχίας», αναδεικνύοντας τις μεταφυσικές ρίζες και την κοινή «μήτρα» των ολοκληρωτικών συστημάτων που απαιτούν αποτελεσματικότητα μέσω μιας πολιτικής, δηλαδή αντικειμενικής επιβολής. Αντικειμενοποίηση της αλήθειας, ορθολογική χρησιμότητα και πολιτικοκοινωνική αποτελεσματικότητα είναι οι διηκουσες έννοιες που καθορίζουν την πορεία του δυτικού πολιτισμού. Η προτεραιότητα των βελτιώσεων εξομοιώνει και ομογενοποιεί κάθε ξεχωριστό άνθρωπο σε μια απρόσωπη μάζα, ενώ μια μικρή ομάδα αποφασίζει αλάθτητα και αντικειμενικά για το καλό και την ευτυχία της ανθρωπότητας.

Η επιβολή της κρατικής εξουσίας, του δικαιοκρίτη Θεού, των εγκόσμων θεοτήτων του Διαφωτισμού, του κεφαλαίου ή της επανάστασης κατά του κεφαλαίου, της ανοικτής οικονομίας, της υλικής ευημερίας, της νέας τάξης πραγμάτων γίνεται πάντοτε με αντικειμενικά κριτήρια εφαρμογής, που ολόένα ανανεώνονται και τελειοποιούνται. Από την Ιερά Εξέταση και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ως τη σύγχρονη λειτουργία της πολιτικής και της τεχνολογίας στην κοινωνία της καταναλωτικής αφθονίας, ο σκοπός παραμένει ο ίδιος: η ευημερία και η χειραγώγηση του κοινωνικού συνόλου. Άλλοτε, η θρησκεία χαρακτηριζόταν «όπιου του λαού», σήμερα η

καταναλωτική ευμάρεια και οι εφαρμογές των τεχνολογιών αιχμής παρέχουν τα καινούργια «high-tech» ναρκωτικά στις απρόσωπες και καταναλωτικές μάζες.

Η κοινωνική ηθική ως πολιτική θεολογία συνιστά τη βάση κάθε ηθικού προβληματισμού των πολιτικοκοινωνικών συστημάτων δυτικού τύπου. Βέβαια, δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει τις επιτυχίες των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων που απέδωσαν καρπούς σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων, στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, χωρίς ασφαλώς και να εξαλείψουν τα κοινωνικά προβλήματα. Ταυτόχρονα, εύκολα γίνεται αντιληπτό πως κατά καιρούς εμφανίζονται νέα προβλήματα, τα οποία τείνουν να υποδουλώσουν τον άνθρωπο και την κοινωνία του. Η ανωνυμία των καταναλωτικών μαζών, η οικολογική και βιοτεχνολογική κρίση, η μηχανιστική και ισοπεδωτική οργάνωση της κοινωνίας των πληροφοριών και της αφθονίας, συνθέτουν το πρόβλημα της υποβάθμισης της ποιότητας της ζωής, η αναβάθμιση της οποίας προβάλλει ως νέο κοινωνικό όραμα που θα οδηγήσει νομοτελειακά σε νέους κοινωνικούς και ιδεολογικούς μετασχηματισμούς. Η κοινωνική ηθική θα κληθεί και πάλι να διαχειριστεί και να διευθετήσει αποτελεσματικά αυτά τα νέα προβλήματα. Ο ξέφρενος ρυθμός των τεχνολογικών εφαρμογών της επιστήμης στην καθημερινή ζωή θα δημιουργήσει την ανάγκη για πολιτική παρέμβαση με σκοπό την υιοθέτηση μιας κοινά αποδεκτής ηθικής διευθέτησης.

Στο τέλος του 20ού αιώνα, όταν όλα τα ιδεολογικά οράματα γενικής ευτυχίας υποτάχθηκαν στο καπιταλιστικό σύστημα της νεοφιλελεύθερης οικονομίας και της τεχνοκρατικής οργάνωσης, το νοηματικό κενό του ανθρώπου, το αδιαπέραστο Μηδέν της ύπαρξής του γίνεται πλέον αντιληπτό. Τώρα που το επιθυμητό έχει θεσμοποιηθεί και το αναγκαίο σωρεύεται ως εμπόρευμα, φαίνεται ξεκάθαρα πως όλα τα συστήματα σκέψης και οργάνωσης που προέκυψαν από το Διαφωτισμό και εφεξής υπηρέτησαν οφοδρές ανάγκες αναπλήρωσης και ατομικής χρησιμοθηρίας.

Όλες οι φιλοσοφίες της ευτυχίας προσπάθησαν να ξεριζώσουν το ενοχικό σύνδρομο του προπατορικού αμαρτήματος. Να πραγματοποιηθούν στη γη όσα υπόσχονταν οι χριστιανοί για τον ουρανό. Μετά τη Γαλλική Επανάσταση όλες οι λαϊκές ιδεολογίες επιχειρήσαν να πραγματώσουν εδώ και τώρα την επίγεια ευτυχία ως το θαυμαστό και ευγενές πεπρωμένο του ανθρώπου.

Ο δυτικός άνθρωπος της τεχνολογικής αφθονίας και του υπερκαταναλωτισμού νιώθει ναυτία από τον άκρατο κορεσμό και την άκρατη ευημερία. Επιθυμεί την αέναη ευφορία των προγραμματισμένων απολαύσεων και αναγκών, μετατρέπεται σε μεταμοντέρνα θρησκεία τον μηδενιστικό ευδαιμονισμό του.

Ακόμη και το έσχατο όριο της ζωής του ανθρώπου, ο θάνατος, πρέπει να γίνει ευτυχία. Ίσως έχει ένα ελάχιστο χρέος να επιτελέσει ακόμη, να μεταδώσει πιο γενναιόδωρα την οικονομική και τεχνολογική του ευζωία και στα υπόλοιπα τμήματα της ανθρωπότητας, που υποφέρουν ακόμη από την κοινωνική αδικία, τη φτώχεια και την υπανάπτυξη. #

*Ο Σταύρος Παγκόζογλου είναι Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και Διευθυντής του Περιοδικού *Τνόςτος*.